

дещо розпливчастою та неконкретною є його генеза. Дводушником можна назвати кожну людину, що має дві душі – людську та демонічну, або істоту, що колись була людиною і після смерті продовжує демонічне життя. Демонізм і небезпека дводушників вбачається в тому, що одна з двох душ після смерті залишається в тілі і оживлює його, в результаті чого дана істота ходить, будучи ані живою, ані мертвою та шкодить людям.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Виноградова Л. Н. Кто вселяется в бесноватого? // Миф в культуре: человек-не-человек. – М., 2000. – С. 33 – 45.
2. Виноградова Л. Н. Народная демонология и мифо-ритуальная традиция славян. – М., 2000.
3. Виноградова Л.Н. Народные представления о происхождении нечистой силы: демонологизация умерших // Славянский и балканский фольклор. Народная демонология. – М., 2000. – С. 25 – 51.
4. Виноградова Л.Н. Человек / нечеловек в народных представлениях // Человек в контексте культуры. Славянский мир. – М., 1995. – С. 17 – 26.
5. Давидюк В. Ф. Українська міфологічна легенда. – Львів, 1992.
6. Ефименко П. С. Упыри (Из истории народных верований) // Українці. Народні вірування, повір'я, демонологія. – К., 1992. – С. 498 – 504.
7. Зеленин Д. К. Восточнославянская этнография. – М., 1991.
8. Зеленин Д. К. Древнерусский языческий культ “заложных” покойников // ИАН 1917. – Петроград, 1917. – С. 399 – 414.
9. Иванов В.В. Низшая мифология // МНМ. – Т. 2. – М., 1982. – С. 215 - 217.
10. Иванов П.В. Кое-что о вовкулаках и по поводу их // Українці: народні вірування, повір'я, демонологія. - К., 1992. – С. 505 – 511.
11. Толстая С. М. Славянские мифологические представления о душе // Славянский и балканский фольклор. Народная демонология. – М., 2000. – С. 52 – 95.
12. Толстой Н. И. Двоедушник // Славянская мифология. Энциклопедический словарь. – М., 1995. – С. 154.
13. Baranowski B. W kręgu upiorów i wilkołaków. – Łódź, 1981.
14. Brückner A. Mitologia słowiańska i polska. – Warszawa, 1980.
15. Renik K. O kontaktach ze zmarłymi – ludowe wyobrażenia // Polska sztuka ludowa, 1986, R. XL, NR 1-2. – s. 31-36.

А н н о т а ц и я

Автор рассматривает мифологические представления украинцев о сверхъестественных существах, объединенных общим понятием нечистая сила. Основное внимание уделяется образу одного из этих мифологических существ – двоедушнику, который, согласно славянским, в частности украинским народным верованиям имеет две души – человеческую и демоническую.

Оксана Драч

СУСПІЛЬНА ПРАКТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ ВИЩИХ ЖІНОЧИХ КУРСІВ У КИЄВІ У 1870-1880-Х РР.: ДОСВІД ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДИ І ГРОМАДСЬКОСТІ

Сучасна українська держава переживає непростий процес побудови демократичного суспільства, соціальних і економічних трансформацій, що обумовлює не тільки вивчення

найкращого світового досвіду, а й переосмислення національної історичної спадщини та її досягнень. Пріоритетність соціальних функцій жінки-матері та її ролі в оновленому соціумі, важливість створення владою гідних умов для якнайкращого виконання нею воістину божественної місії в цьому світі актуалізують жіноче питання, тому буде вельми корисним осмислення досвіду взаємодії влади та суспільства з розв'язання проблем освіти та виховання жінок періоду ринкових трансформацій в Російській імперії, частиною якої була і Наддніпрянська Україна.

Дослідження з проблем історії жінок та їх освіти постійно перебувають в полі зору сучасних авторів на теренах пострадянського простору. У більшості з них дії імперської влади щодо жіноцтва традиційно подаються як дискримінаційні. Із загального контексту, слід виокремити, фундаментальну працю Б. Миронова Соціальна історія Росії, де автор вивчає еволюцію особистості, сім'ї та громадянського суспільства у Російській імперії, торкаючись і жіночої проблематики [1]. Цікавими є і низка досліджень, присвячених формуванню жіночої освіти в Україні [2]. Проте доцільно звернути увагу на позицію місцевої влади та громадськості у ставленні до проектів вищої освіти жінок.

Метою даної статті автор визначає дослідження особливостей суспільної практики реалізації вищих жіночих курсів (далі ВЖК) у Києві у пореформений період, акцентуючи увагу на взаємодії міської адміністрації та громадськості з цього питання, виокремлюючи загальний настрій провінційної публіки.

Суспільна лібералізація і модернізаційні реформи 1860-х рр. у Російській імперії, органічною частиною якої були і 9 Наддніпрянських губерній, сприяли не тільки актуалізації жіночого питання, активному обговоренню всіх аспектів освіти та виховання жінок, а й інтенсивному пошуку консенсусу між громадськістю та владою в сфері підготовки до життя нового покоління молоді. Головним чинником потягу дівчат до вищої освіти на фоні загальної світової тенденції до гуманізації соціального життя та в умовах переходу до конкурентного ринкового суспільства вважають бажання їх емансипації, що полягало в ліквідації моральної та правової дисгармонії між статями [3, 124]. Все гучніше звучить вимога, що наука, як і релігія, не повинна знати статі, так як являє собою спільний спадок людства. Гостроти проблемі додавала і тенденція до переважаючого жінок у структурі населення (на 4,5 млн осіб в Європі) та прогресуюча тенденція до зменшення шлюбності [3, 125].

Вихід з ситуації, на думку багатьох публіцистів, полягав у наданні дівчатам вільного доступу до всіх рівнів освіти, в тому числі і вищої, та забезпечення їй права на самостійне існування. Вимоги наукових занять, як засобів до подальшого існування, передовою громадськістю вважалися справедливими, з огляду на те, що соціальне забезпечення у попередній період реалізовувалося виключно шлюбом, а тому за нових умов жінка повинна бути перевихована. Аналіз американського досвіду вищої освіти дівчат свідчить, що саме свобода вибору життєвого шляху дозволяє реалізувати своє покликання, що дає можливість жінці, як і кожній людині, жити повноцінним життям, отримуючи моральне задоволення від професії, котра одночасно стає і засобом до існування.

Традиційними центрами наукового і культурного життя Наддніпрянщини залишалися університети, котрі в умовах лібералізації суспільного життя широко відкрили двері для сторонніх слухачів. Організація всестанової дівочої середньої школи зруйнувала попередню сімейну замкнутість, надала поштовх до нової освіти та виховання. Одночасно реалізовується ідея доступності наукових знань для жінок, найактивніші з яких почали відвідувати у 1860 р. заняття у Медико-хірургічній академії та в російських університетах. З огляду на це публіцистика констатувала, що вища жіноча освіта, необхідна не тільки з

поваги до природних людських прав слабкої статі, корисна не лише як засіб підняти її розумовий і моральний рівень та суспільне призначення, а є безумовно доцільною враховуючи сам факт існування середньої жіночої освіти з її недостатньо чисельним та кваліфікованим викладацьким контингентом [3, 141]. Одночасно, в нових соціальних умовах змін зазнала і мотивація життєвої стратегії молоді, за яких жінки не тільки хочуть, а й роблять все, що в їх силах, щоб вибитися з інтелектуальних та економічних злиднів [4, 222].

Проте прагнення до вищої освіти зустріло сильну протидію всіх ретроградних елементів суспільства – батьків, чоловіків, знайомих. Поряд з сімейними перешкодами виникли обмеження і з боку державної влади, котра не підтримала прогресивну позицію більшості університетських рад (окрім Московського та Дерптського) про згоду допуску вільнослухачок до навчання та іспитів на вчені ступені, і статутом 1863 р. заборонила жінкам доступ до навчання в університетах [5, 521].

Однак це не зупинило прагнення юні до вищих знань. Дієвим каналом впливу суспільства на владу стала нова хвиля клопотань, що розпочалася з кінця 60-х рр. Почин у справі належить Є. Конраді та жіночому гуртку А. Філософовой, Н. Стасовой, В. Гарнавської. Сама ж Євгенія Іванівна рішуче виступила за зміни: у грудні 1867 р. на Першому з'їзді природознавців у Санкт-Петербурзі відкрито подала клопотання з вимогою підтримати ідею вищої жіночої освіти. Реакцією влади стає дозвіл з 1870 р. спільних публічних лекцій з різних предметів університетського курсу для бажаючих. Зі справ міністерства народної освіти стає відомо, що аналогічні курси відкрило Київське товариство природознавців при університеті св. Володимира з природничих і гуманітарних наук [6, Арк.7]. Проте жіноцтво все наполегливіше мріє про власний університет, проект якого реалізується в імперії під промовистою назвою Вищі жіночі курси.

Непростою виявилася справа їх організації у Києві. Тут, як і в інших університетських центрах Росії, ініціатива належала жінкам. Рух очолили пані Алексеева, Антонович, Афанасьева, Гогоцька, які зібрали для організації наукових курсів 550 крб [7, 22]. Жіночу ініціативу схвально зустріло професорське середовище Київського університету, допомога якого полягала у теоретичній розробці проекту професором А. І. Селіним у 1874 р., в основу якого покладено досвід курсів Гер'є у Москві, і підтримано керівником Південно-Західного краю генерал-губернатором Дундуковим-Корсаковим. Газета Неделя повідомляла, що активізується питання з вересня 1876 р., коли у зв'язку з закінчення роботи комісії з питань вищої жіночої освіти до Київського університету надійшов лист від міністерства народної освіти щодо згоди на організацію при ньому постійних вищих жіночих курсів, про що раніше клопотали професори [8, 1409]. Ініціатива продовження цієї справи по смерті А. І. Селіна була доручена професору С. С. Гогоцькому, обраному головою комітету у справі організації ВЖК у Києві. Одночасно розроблено проекти Положення про ВЖК та Правил для слухачок курсів. Втім, головною вимогою міністерства при наданні дозволу на відкриття ВЖК у Києві, стає їх повне відокремлення від університету та підпорядкування попечителю і окружній адміністрації [9, Арк. 3].

Згадувана газета повідомляє, що для розгляду цієї справи рада професорів Київського університету створила спеціальну комісію, котра підтвердила висновок про необхідність цих курсів і запропонувала поділ на два відділення: історико-філологічне та фізико-математичне [8, 1410]. Пріоритетною метою рада бачила підготовку слухачок до викладання у середніх жіночих навчальних закладах. Київські вищі жіночі курси відкрилися 4 жовтня 1878 р. Перший набір слухачок складав 321 особу, з яких 184 обрали історико-філологічне відділення, а 137 – фізико-математичне [9, Арк. 20]. Засновником

курсів та головою педагогічної ради обрано професора С. С. Гогоцького, а з 1881 р. у зв'язку з його хворобою – В. С. Іконікова [7, 22].

Проте, напередодні офіційного відкриття ВЖК справа ледве не зірвалася через неохвальну оцінку ініціативи місцевою владою. Київський, Волинський та Подільський генерал-губернатор М. І. Чертков у листі від 22 вересня 1878 р. звинувачував попечителя округу про відсутність будь-яких попередніх обговорень даної справи [9, Арк. 15]. Підставою для цього стала інформація Київського губернатора, котрий подаючи коротку історію ідеї організації курсів, вказав на факт групування у Києві в очікуванні їх відкриття жінок нігілістичного напрямку чисельністю до 400 осіб, що, на його думку, в умовах відомих настроїв молоді спонукає владу до обережних кроків, а тому бажаним рішенням є відкласти відкриття ВЖК.

Повністю свою позицію Київський, Волинський та Подільський генерал-губернатор відверто оприлюднив у листі від 25 вересня 1878 р. за № 1439 [9, Арк. 16]. Він висловив здивування щодо організації ВЖК без участі вищої місцевої адміністрації краю, а дізнавшись про приватний характер жіночих курсів, котрі очолить професор Гогоцький, висловив неабияку стурбованість, вказуючи, що останній через свої літа буде лише ширмою, за якою приховуються особи сумнівної благонадійності, в тому числі і дружина професора. Висновок губернатора був невтішний – форма, час та місце організації ВЖК нераціональні, а тому висловлює жаль з приводу надання центральною владою дозволу на їх відкриття [9, Арк. 18]. Не зупиняючись на цьому він прогнозує, що Київські курси можуть стати новим та вельми небезпечним осередком політичної пропаганди, так як склад слухачок належить до найменш консервативних елементів суспільства. Як вихід з ситуації генерал-губернатор запропонував встановити пильне спостереження за діяльністю курсів та за найменшої підозри у шкідливості атмосфери на них, негайного їх закрити [9, Арк. 19]. Фактично представники державної влади у Південно-Західному краї засвідчили надмірний суб'єктивізм та власну досить консервативну позицію, що не встигала підлаштоватися навіть під розпорядження центральної влади, не бажали жодних експериментів з нововведеннями в освітній сфері, а вищу жіночу освіту сприймали як зайвий клопіт, відверто пояснюючи це стомленістю від повсякденного контролю за політичною ситуацією в регіоні, котрий тримав першість після столиці та Одеси за антиурядовою пропагандою, недовіряючи навіть жіноцтву з вищих верств. Це підтверджує тезу про те, що між владою і суспільством збільшувалася недовіра, що поступово переростала в жорстку опозиційність інтелігенції до її дій.

Складність реалізації ідеї наукової освіти жінок професор В. Гер'є, засновник курсів у Москві, обумовлював відсутністю в Росії громадянського суспільства в особі суспільних корпорацій, асоціацій та товариств, метою яких є захист і пропагування загальних інтересів. Проте прогрес у цій справі він пов'язував виключно з урядовою ініціативою, пропонуючи створити для цього навіть окрему владну структуру, щоб опікувалася різнонаправленими інтересами жіноцтва [10, 700]. Логіка професора зрозуміла, саме імперський уряд, як продемонстрували великі реформи, був ініціатором модернізаційних змін у країні. Крім цього, це традиційне очікування допомоги від держави можна пояснити вкрай напруженою роботою, котру професор здійснював як засновник жіночих курсів для популяризації ідеї та залучення коштів. Проте, у справі допуску жінок до вищої освіти серед державних чиновників спрацьовували не стільки раціональні чинники, як, наприклад, можливість швидкого подвоєння інтелігенції в країні, скільки глибоко вкорінені забобони і стереотипи людської свідомості, суспільної ментальності, а тому сприйняття цього питання не пов'язане безпосередньо з прогресивністю політичної чи громадської позиції урядовців.

У пореформений час суспільне життя в імперії, в тому числі і в Наддніпрянщині, у всіх його проявах було настільки політизоване, що багато своєчасних і корисних суспільних ініціатив, як-то скликання професійних з'їздів, створення певних всеросійських організацій, стримувалися короною адміністрацією через побоювання, що будуть ставитися політичні питання, незручні для уряду, та проводиться політична агітація [1, 233]. Яскраво ілюструє це й історія формування Київських ВЖК. З джерел стає відомо, що всі слухачки курсів надали довідку про політичну благонадійність, окрім чотирьох осіб, а саме: Катерини Гогоцької, доньки професора, Анни Іконнікової, дружини професора, Людмили Міщенко, дружини професора та Катерини Царевської, доньки бібліотекаря університету [9, Арк. 32]. Проте навіть це не стало підставою для послаблення пильності влади, котра зобов'язала Київського губернатора щомісячно надавати звіти про стан на ВЖК. Керівництво пильно слідкувало за тим, щоб сторонні особи чоловічої статі, не відвідували курси. Водночас, спостереження поліції у закладі навели губернатора на думку про солідарність більшості слухачок з університетською молоддю. Аргументами на користь таких висновків стали факти переговорів дівчат зі студентами поблизу університету, спільні гучні овації у театрі [9, Арк. 39]. Це стало підставою для констатації Київським губернатором цинізму і морального занепаду окремих слухачок, що обумовлює вільним спілкуванням обох статей. У цих умовах додатковий нагляд за поведінкою курсисток, з дозволу попечителя навчального, округу взяли на себе київські пані, дружини та доньки відомих у місті осіб [9, Арк. 41]. Серед них бачимо і Авдотью Іванівну Гогоцьку, дружину професора, у благонадійності якої сумнівався генерал-губернатор.

Взагалі все листування київської влади з моменту відкриття курсів у 1878 р. просякнута підозрою та недовірою до жіноцтва. Так, Київський губернатор, як представник вищої державної влади у місті, звертаючись до Попечителя округу у січні 1879 р. з листом під грифом Цілком таємно стурбований невідповідністю Положення про ВЖК у Києві та реаліями життя у вигляді чергових дам на курсах [11, Арк. 1]. Його цікавлять правові підстави допуску цих жінок до виконання обов'язків. Ця ж лінія поведінки київської влади підтверджується в листі губернатора від 5 квітня 1879 р., де він повідомляючи попечителя про офіційну політичну благонадійність дружини інженер-архітектора Гешвенда, котра виявила бажання читати на курсах лекції з англійської мови, одночасно вказує, що за непідтвердженими чутками це жінка самого ліберального напрямку [11, Арк. 4].

Уряд в особі міністра народної освіти графа Д. Толстого, пішовши на поступки суспільству відкриттям ВЖК у окремих університетських центрах, затвердив правила для слухачок ВЖК і довід їх до місцевої влади з особистими роз'ясненнями, де констатував, заспокоюючи регіональну адміністрацію, що зробив все можливе для обмеження числа дівчат на них [9, Арк. 42]. Такими бар'єрами, на його думку, є встановлення найвищого можливого освітнього цензу для жінок – мати звання домашньої вчительки чи наставниці з усіх предметів гімназичного курсу; слухачки ж окремих предметів на ВЖК повинні мати постійні службові заняття та особистий дозвіл попечителя; обов'язковість довідки про політичну благонадійність та згоду батьків чи опікунів для неповнолітніх; повідомлення адміністрації курсів про кожний вчинок та неможливість залишитися на других рік на тому ж курсі.

У той же час джерела вказували на доцільність і пріоритетність громадської самодіяльності у справі наукової освіти жіноцтва, а необхідною умовою її вияву визнавали повну свободу суспільної діяльності [12, Арк. 122]. На сторінках періодичних видань звучала критика у бік влади щодо поганої поінформованості суспільства зі станом справ у вищій жіночій освіті (натяк на відсутність свободи преси), наявності наклепників (на думку

суспільства фінансованих владою), надмірної бюрократизації та жорсткого адміністративного контролю з боку відомств та міністерств, які узгоджують та надають дозволи, бездіяльності провінційного міського управління з організації стипендій для курсисток, бажаючих працювати у середніх жіночих навчальних закладах.

Фінансування вищої жіночої освіти в імперії було визнано урядом приватною справою, що в реальному житті означало відсутність будь-якої матеріальної державної підтримки чи сприяння. Проте, громадянське суспільство в найактивнішій своїй частині для реалізації ініційованої ним ідеї доступності наукових знань усім незалежно від статі у щоденній, часто невдячній практиці використовувало як традиційні форми роботи (пожертви, організація благодійних концертів та свят для збору коштів), так і нові, сміливі (безкоштовне надання приміщень та обладнання в користування курсам, відмова професорів від платні для їх життєдіяльності тощо).

Творча енергія небайдухих до справи ентузіастів у Києві самотужки знаходить вихід з непростой ситуації – засновники ініціюють створення Товариства допомоги ВЖК, члени якого, що співчують цій справі, своїми внесками підтримували б існування курсів. У пресі знаходимо повідомлення про роботу комітету з допомоги незаможним слухачкам у Києві, котрий за невеликих фінансових можливостей у 1879/80 навчальному році видав допомогу 167 особам на суму понад 4 400 крб, на наступний рік вже 256 на суму близько 7000 крб [13, 76]. У червні 1879 р. дружини професорів Університету Св. Володимира Н. Афанасьєва, М. Гарнич-Границька та А. Гогоцька надіслали Київському, Волинському та Подільському генерал-губернатору М. І. Черткову клопотання про затвердження Статуту Товариства для надання засобів ВЖК у Києві [14, Арк. 1]. Мотивуючи зростаючою потребою у вищій жіночій освіті та значним успіхом курсів, що наочно демонстрували працелюбність та старанність жінок, вони вказували на бажання усунути єдину перешкоду, що заважала розвитку справи – нестачу коштів шляхом створення окремого Товариства, що буде опікуватися виключно справою допомоги курсам та курсисткам. Втім, за самих благих намірів відповідь Міністерства внутрішніх справ чітко вказувала на побоювання зміцнення справи вищої жіночої освіти у Києві, де зазначалося, що заснування товариства без сумніву вплине на збільшення числа дівчат на курсах, що за сучасного стану справ є досить небажаним, а тому визнається корисним відхилення клопотання [14, Арк. 5]. Отже, влада одним з бар'єрів на шляху до вищої освіти для осіб з незаможних родин випробовує заборону створення громадських організацій з допомоги останнім у отриманні цього важливого соціального ресурсу. Логічним фіналом клопотання дружин професорів стало повернення проекту статуту Товариства з повідомленням Київського, Волинського та Подільського генерал-губернатора від 20 вересня 1879 р. про неможливість його заснування [14, Арк. 6].

Тоді фундатори ВЖК почали діяти вже відомим і апробованим способом залучення коштів для допомоги курсам, а саме організацією музично-танцювальних вечорів, лотерей, святкувань та публічних лекцій професорів університету [15]. Однак, і така форма активності київської громади з підтримки ВЖК стає у середині 1880-х рр. підозрілою для влади, що змусило попечителя округу С. Голубцова давати пояснення з цього приводу [16, Арк. 4-5]. Він погоджується, що також не вважає корисною ідею підтримки ВЖК шляхом приватної благодійності, проте аргументує необхідність цього початком навчальних занять на курсах, без допомоги якої третина незаможних слухачок опиниться у безвихідді.

Складність такого становища кидалася в очі сучасникам, котрі відзначали, що можливість навчання на курсах дівчата купують, зазнали нестатків, та власною копійкою працюють. Публіцисти звертають увагу на відсутність зацікавленості у цій справі земств та

міської влади, які не бажали виділити кошти для організації ВЖК, де б отримали підготовку майбутні матері та виховательки власних громадян. Відзначалось, що як правило, на заклик про пожертви на вказану справу відгукувалися ті, хто на законних підставах відкидав не тільки право на рівність жінок у освіті, а й взагалі потребу будь-якої, окрім світської, освіти. Пояснюється це, на нашу думку, перехідним станом тогочасного суспільства, де збереглася усталена звичка миколаївських часів приховувати справжні думки і наміри, не виказувати відверто свою громадянську позицію, що доповнювалося для посадовців бажанням, а швидше вимогою, дотримуватися офіційного політичного курсу, звіряючи свої вчинки з ним. Стримуючим фактором ставало і небажання більшості іменуватися революціонером, нігілістом чи емансипатором.

Тому й не дивно, що створені за відсутності будь-якої прихильності місцевої адміністрації курси занепадають, так як середовище заїло. Обумовлювали це довірливістю провінційної публіки до пліток, що розпускалися про курси у газетах та при особистому спілкуванні, що підсилювалося збереженням у киян стереотипу наслідування поведінки особи зі статусом, які, дотримуючись традиційності поведінки, часто не схвалювали діяльність ВЖК, додавалася і складність висловлення окремої думки серед місцевої громади, так як це вимагало сміливості, на яку не всі готові, а тому в реальному житті виходило, що не курси занепадають, а середовище їх послаблює [7, 27].

Отже, тогочасна громадськість постійно відзначала повільність реакції влади на суспільні ініціативи у пореформений період. У справі вищої жіночої освіти уряд лише під тиском обставин змушений був реагувати на виклики життя. Ускладнювалася ситуація і надмірним суб'єктивізмом та консервативною ментальністю регіональної влади Наддніпрянщини, а найперше Києва, котра не схвалювала громадські ініціативи професорського середовища університету Св. Володимира. Як бачимо, важлива справа наукової освіти жіноцтва в умовах відсутності державного фінансування безпосередньо залежала від оцінок і сприяння адміністративної еліти, яка за звичай визначала громадську думку в регіоні, опосередковано впливаючи на ставлення мешканців до ВЖК. Саме тому, тягар існування курсів несла найактивніша частина місцевого товариства – слухачки власними внесками, небайдужі скромними приватними пожертвами, активісти – зборами від концертів та спектаклів на користь курсів, викладачі-чоловіки – ціленаправленим невеликим розміром платні чи безкоштовною працею. У повсякденному житті, справа реалізації громадського проекту жіночих курсів у Києві опинилася без сприяння влади та її інституцій, повністю залежала від прихильності місцевої публіки, і фактично стала лакмусовим папірцем громадянського суспільства регіону, а найперше Києва, на ступінь зрілості.

ВИОКРИТНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Миронов Б.Н. Социальная история России периода империи (XVIII – начало XX в): В 2 т. – С.Пб., 2000. – Т. 1.
2. Чуткий А. Професура Університету Св. Володимира і вища жіноча освіта у Києві (друга половина XIX – початок XX ст.) // Историчний журнал. – 2005. – № 5. – С. 87 – 92; Сарапулова Є.Г. Историчний досвід фахової підготовки гувернерів (домашніх наставників і наставниць) у Російській імперії // Педагогіка і психологія. – 2000. - № 3. – С. 140-147.
3. Песковский М.Л. Основы организации высшего образования женщин // Русская мысль. – 1887. – № 1. – С. 123-169.
4. Миропольский В.И. Университетское образование женщин в Америке и в России // Русская мысль. – 1883. – № 1. – С. 192-230.

5. Замечания на проект общего Устава императорских российских университетов. – С.Пб., 1862. – Ч. 2.
6. Центральний державний історичний архів України у м. Києві (далі – ЦДАУ, м. Київ). – Ф.442. – Оп. 630. – Спр. 225.
7. Песковский М.Л. Университетская наука для русских женщин // Русская мысль. – 1886. – № 12. – С. 1-30.
8. Внутренняя хроника // Неделя. – 1876. – № 43. – С. 1409-1410.
9. ЦДАУ, м. Київ. – Ф. 442. – Оп. 828. – Спр. 146.
10. Герье В.И. Теория и практика женского образования // Вестник Европы. – 1877. – № 4. – С. 645-700.
11. ЦДАУ, м. Київ. – Ф. 707. – Оп. 261. – Спр. 39.
12. Песковский М.Л. Очерк истории высшего женского образования в России (за 20 лет) // Наблюдатель. – 1882. – № 6. – С. 117-136.
13. Женское образование в Киеве // Женское образование. – 1881. – № 1. – С. 74-76.
14. ЦДАУ, м. Київ. – Ф. 442. – Оп. 532. – Спр. 140.
15. ЦДАУ, м. Київ. – Ф. 442. – Оп. 836. – Спр. 26. – Арк. 4-17; Ф. 442. – Оп. 835. – Спр. 16. – Арк. 4, 17.
16. ЦДАУ, м. Київ. – Ф. 442. – Оп. 835. – Спр. 173.

А н н о т а ц и я

Исследуется практика взаимодействия власти и общественности по делу организации Киевских высших женских курсов. Основное внимание уделяется отношению региональной власти к научному образованию дам. Выделяется опыт местного общества из реализации женских курсов.

Ірина Прядко

РОЗВИТОК КУСТАРНИХ ПРОМИСЛІВ В УКРАЇНІ ПЕРІОДУ НЕПУ (20-ТІ РР. ХХ СТ.)

Кустарна промисловість відіграла досить помітну роль у народному господарстві України. Сьогодні, коли відбуваються фундаментальні перетворення в усіх сферах нашого життя, коли держава потребує реформування багатьох галузей господарства, виникає інтерес до наукового прогнозування його розвитку, щоб не допустити помилок у майбутньому. Висвітлення суперечливих і малодосліджених аспектів соціально-економічного життя країни, виявлення його специфічних сторін, вивчення різноманітних форм розвитку системи приватного підприємництва в основних галузях господарства періоду НЕПу, дасть нам змогу з'ясувати проблеми і шляхи їх вирішення у підприємницькій діяльності в сучасних умовах.

У дореволюційній Росії кустарями та ремісниками вважали тих, хто самостійно займався промисловим видобуванням, виготовленням, обробкою та переробкою виробів для реалізації їх на ринку або продажу замовникам.

До складу кустарної промисловості в Україні входили “підприємства” кустарів-одинаків, які виступали на ринку як самостійні товаровиробники і ті підприємці, що працювали разом із членами родини. Останні тією чи іншою мірою використовували найману працю й механічні двигуни.

Кустарно-реміснича промисловість багатьма дослідниками сприймалася як ремесло і